

ПРОБЛЕМА СВОБОДИ ЖІНКИ В БОГОСЛОВСЬКИХ КОНЦЕПЦІЯХ АВРААМІСТИЧНИХ РЕЛІГІЙ

Представники авраамістичних релігій проблему свободи переважно пов'язують зі свободою волі, тобто обумовленістю чимось чи ж ні вчинків людини зовнішніми умовами. Ці питання досить широко розглядаються богословами всіх конфесій і представлені як в давній, так і в сучасній літературі. Однак проблема має й інший бік. Це - свобода особистості вибирати свою лінію поведінки за різних обставин й мати моральну і соціальну відповідальність за свої вчинки. Розрізняють „негативну свободу”, тобто свободу від злигоднів, експлуатації, соціального та національного пригноблення і т.п., і „позитивну свободу” (для творчої праці, здійснення свого покликання в житті, всебічного розвитку особистості). П'ять дарів, вручених людині, склали ті головні цінності, за розпорядженням котрих, вчать богослови, їй доведеться звітувати перед Всевишнім. Це - її особистість, покликання, час життя, майно і відношення з іншими людьми. [Гуревич А.Я. Средневековый мир: культура безмолвующего большинства. – М., 1990. – С. 206].

Основний зміст статті. Свобода і рівність жінки з чоловіком втрачені в результаті гріхопадіння, пояснюють богослови. Першою згрішила жінка, то ж першою і була покарана. Покарання жінки пов'язане зі шлюбом та материнством, адже саме тут реалізується її відмінність від чоловіка. Здатність народжувати дітей – це те єдине, чим жіноча стать принципово відрізняється від чоловічої, в чому вона незамінна і що дає їй певні переваги. Конкретні покарання зводились за Старим Завітом до наступного: “Помножуючи, помножу терпіння твої та болі” [Бут. 3: 16]. Це іудейські богослови пояснюють як, по-перше, подовження терміну вагітності, а, по-друге, у жінки з'явилися

* Недзельська Н.І. – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії та соціально-гуманітарних наук Херсонського державного університету.

місячні, що супроводжуються болями та нездужанням ("терпіння твої та болі"). Третє покарання – страждання підчас пологів: "Ти в муках родитимеш діти" [Бут. 3:16]. Четверте – пов'язане зі ставленням жінки до чоловіка. У неї з'явилося палке, пристрасне бажання до нього – "до мужа твого пожадання твоє" [Бут. 3: 16]. Саме тоді й Адам уперше побачив привабливість дружини, але й зрозумів, що вони голі, тобто і з'явився сором, пов'язаний зі статтю. Жінка – істота хтивна, пожаданням до одного чоловіка не обмежується. Ця пристрасть заступить жінці страждання, пов'язані з вагітністю та пологами і, штовхатиме її знову й знову в його обійми. Сама вона тим самим помножуватиме власні страждання. Не тільки болі при народженні дітей, але й біль через дітей чекає її все життя. Безсонні ночі, хвороби, турботи, печалі – ось доля жінки. П'яте покарання пов'язане з четвертим. Пристрасть жінки до чоловіка використовуватиме чоловік проти неї – "буде панувати над тобою" [Бут. 3: 16]. Отже, всі покарання, як бачимо, пов'язані безпосередньо з функціональними особливостями жіночої статі та відносинами між статями в сім'ї й суспільстві. Маючи на оці все вище зазначене, Тора однак підкреслює, що, незважаючи на те, що жінка причинила зло, вона заслуговує всілякої поваги, оскільки страждаючи, підтримує життя всього людства [Пятикнижжє Моїсеево или Тора с русским переводом, комментарием, основанным на классических толкованиях Раши, Ибн-Эзры, Рамбана, Софорно и других и гафтарой. – М., 1991. – С. 62].

На відміну від жіночої статі покарання Богом чоловічої пов'язане не із сім'єю чи стосунками з протилежною статтю, а з працею, її метою та результатами. "Чоловік за своєю природою блукає, він живе поза сім'єю. Дім для нього лише постіль, а не посада", - зазначає Г. Гроддек [Гроддек Г. Проблема женщины. – СПб, 1904. – С. 66]. Сім'я, діти, дружина для нього не мають такого значення як для жінки. Жінці – народжувати дітей, дбати про сім'ю. І хоч вона не є офіційним ініціатором створення сім'ї, але вона її найбільше потребує: сім'я - це місце, де реалізується сенс її життя. Для чоловіка сім'я лише створює додаткові проблеми, це зайві роти, які треба годувати. Працею покараний Адам – чоловік проводить час у пошуках засобів для проживання. Праця розглядається як спосіб прогодувати себе і сім'ю. До гріхопадіння людей годував Господь. Відтепер, як сказано в Біблії: "Не Бог годуватиме тебе, а земля...будеш їсти від неї" [Бут. 3: 17]. Але земля родитиме бур'яни, бо ж "проклята через тебе земля" [Бут.3:19]. Одночасно зміниться раціон харчування: не тільки злаки, але, як і у тварин, трав'янисті рослини стануть їжею – "... ти будеш їсти траву польову" [Бут. 3:18]. В раціоні з'являється м'ясо, адже виготовлення Богом одягу для людей зі шкіри тварин

свідчить про початок полювання, а звідси і споживання м'ясної їжі. Але Адам після вигнання з раю пізнав жінку. І це було нагородою за втрачену райську насолоду. З'являються діти, тобто завершується створення сім'ї в усій повноті.

І чоловік і жінка, згідно Біблії, рівною мірою є носіями образу Божого і гідності людської особи. Але створені вони різними. Звичайно, різнять їх не тільки фізіологічні особливості. Вони по-різному сприймають світ, різне у них покликання. Чоловік і жінка являють собою два різних способи існування в єдиному людстві. Будучи різними, вони потребують один одного, доповнюють один одного. Саме у взаємному спілкуванні вони отримують повноту буття, зазначає православний богослов [Балашов Н.И. И сотворил Бог мужчину и женщину. Комментарии к социальной концепции Русской Православной Церкви. – М., 2001. – С. 8].

Фемінізм, вважають теологи, на шкоду жінці. “За допомогою красивих слів про рівність жінок прилучили до праці поза домом; вони пішли на другу роботу і не змогли спонукати чоловіків розділити тягар першої. Жінка, як і раніше, пере, готує тощо, а егоїст чоловік отримує вигоду зі “звільнення” жінки й отримує дві зарплати, не докладаючи жодних зусиль,” – пише відомий богослов, євангеліст Дуглас Уїлсон [Уилсон Д. Преобразование брака. – Спб., 2002. – С. 27]. Як зазначає богослов В. Боєчко, “сучасна сім'я на краю прірви, щаслива родини перебуває перед загрозою винищення. Християнський шлюб – новий розділ “Червоної книги духовності” [Боєчко В. Шлюб з небес. – Львів, 1999. – С. 8].

Свобода для чоловіка та жінки є різною. Статі рівні, але не однакові. Це стосується будь-якого питання. Наприклад, сімейні проблеми. Сім'я, - відображає відношення Христа до Церкви. В Біблії, пише теолог Д. Уїлсон, -ви не знайдете заповіді жінці любити свого чоловіка. Це чоловіки мають любити своїх дружин, як Христос полюбив свою Церкву і за неї пішов на хрест [Еф. 5:25]. Дружини мають поважати своїх чоловіків, тому що саме цього вони потребують, жінки - любові від чоловіків, а чоловіки - поваги від жінок, адже любити вони вміють, а поважати - не завжди. Так само як чоловіки не завжди вміють і любити [Уилсон Д. Преобразование брака. – С. 24-25].

Жінка, згідно біблійного вчення, створена після чоловіка: відтак для нього, а не він для неї. Бог дав Адаму певне доручення: обробляти й оберігати Едемський сад, плодитись і наповнювати землю, владарювати над нею. Жінка створена допомагати йому в цьому, а не чоловік їй. Жінка створена Богом пізніше, зазначає автор, щоб назавжди закріпити авторитет чоловіка в сім'ї [1 Кор.11:8-9]. Отже, чоловіки мають певне покликання в цьому світі (кар'єра), а жінки їм мають допомагати. Протилежна думка - не вигадка феміністок, а породження лінивих, безініціативних чоловіків, які не хочуть виконувати доручення Бога. “Фемінізм – дітище нечестивих чоловіків” [Там само. – С. 27-29]. Чоловік має бути керівною силою у всіх справах і відповідальність за все брати на себе, а не доручати дружині самій вирішувати, а потім ще й за це її ж критикувати [Там само. – С. 35]. Чоловік може не бути теологом за фахом, але має бути домашнім богословом – додає Д. Уїлсон. В родині, де враховуються біблійні вимоги, дружині легко здійснювати свої функції, вважають теологи.

Потреби в робочих руках та економічні проблеми виводить на перший план проблему участі жінки в суспільному виробництві, що впливає на становище жінки в сім'ї як позитивно, підвищуючи її статус, так і негативно - подвійна зайнятість (жінку ніхто не звільняв від домашньої роботи, але додалось ще й виробництво) призводить до проблем в сім'ї.

Підвищення жіночої освіти й бажання реалізуватись в суспільстві стає в наш час для багатьох жінок важливішим за сім'ю, в догоду кар'єрі створення сім'ї, народження дітей відкладають на більш пізній час, що негативно відбивається на суспільстві в цілому. Так „свобода” жінки обертається проти неї. Отримавши права, вона стала заручницею власної свободи. Можливість являється вільно в суспільстві, виконувати ті ж функції, що й чоловіки, не позбавили її обов'язку виконувати власне жіночі функції.

Релігії прагнуть використати тенденцію зростання ролі жінок в усіх сферах суспільного життя, їх соціальну активність в інтересах зміцнення позиції церкви в сучасному світі. Деякі християнські та іудейські течії ліквідують монополію чоловіків на посади священників, канторів, рабинів тощо.

Мусульманські країни в свою чергу відчують потребу в робочих руках, але традиції й релігія не дозволяють залучати жінок до суспільного виробництва. Проте перші зрушення в цьому напрямку відбуваються і в багатьох мусульманських країнах.

Не менш важливою є духовно-психологічна функція жінки, що реалізується, як і інші, безпосередньо в сім'ї (виховання моральності, культури спілкування тощо) і одночасно виходить на рівень відношення до Бога. Релігії авраамістичної традиції, проголошуючи монотеїзм, не допускають можливості жіночого Божества. Бог Яхве, Аллах, син Божий Ісус виступають покровителями жінок. Тільки в християнстві жіноче начало уособлюється Марією, інші релігії розвинутого жіночого культу не мають. А звідси й неможливість жінки виконувати у них роль священника, мули, рабина тощо, яку скромно пояснюють відсутністю традиції жіночого священства.

Іудаїзм в ставленні до жінки як патріарха до служниці, котру не помічають поки вона виконує свої господарські справи добре і не порушує закону. Вимоги в іудаїзмі до жінки стосуються лише ті, що позначені і не робити того чи іншого. Поки вона не виходить за ці рамки, її не чіпають. Статеві відносини служать для втіхи кожного в дозволений час.

В ісламі жінка, як власність, яку ні з ким не хочеться ділити, нікому показувати, користуватись в тиші самому. Послушна, гарна річ в руках ревнивого чоловіка. Не просто перед перелюбством, тут страх побачити чужому, таємне, лише для мене насолоду володіння оскверняє навіть думка, погляд.

Відбувається еволюція ставлення до протилежної статі і в християнстві: від Адама, який був джерелом появи жінки до Марії, що привела сина Божого – ролі помінялися. Адам – прах, створений з праху і наділений душею, став матеріалом для створення жінки, щоб потім через жінку прийшов в світ син Божий – Христос-чоловік. Жінка спокусниця стала жінкою спасителькою людства. Богородиця віддає сина на страждання, на муки щоб спокутувати гріх Єви.

Ми маємо в Біблії та інших богословських творах образи злої та доброї жінки. Християнство ніколи не ставилось до жінки лише як до злої істоти. Вона стала активним членом суспільства: допомагала хворим, немічним, здійснювала місіонерську діяльність, догляд за хворими, немічними. Освячено її заняття по дому як позитивне (як приклад - біблійна Марфа).

Світові релігії зміцнюють сім'ю, а це, в свою чергу, служить утвердженню жінки: вона захищена релігією почувається надійно, спокійно, надійним є її майбутнє в шлюбі, що не залежить від випадковостей, волі людини, бо те, що з'єднане Богом, людьми не може бути роз'єднаним.

В християнстві, особливо в католицизмі, через жінку йде людина до Бога, через Матір Божу - до Ісуса Христа. Богородиця – посередник між людиною і сином Божим, а відтак – і Богом. Правда, Ісус Христос в число своїх апостолів жінку не включив.

Призначення жінки не змінилось за 2000 років, але жінка все частіше в секуляризованому суспільстві забуває своє призначення і стає нещасною. Отже, можна зробити висновок, що криза сучасної сім'ї у відході від первісного плану щодо жінки в сім'ї. Жінка має виконувати свою суспільну функцію в сім'ї, а не поза нею (політика, економіка, бізнес, влада тощо). Найголовніша суспільна функція жінки - зберегти сім'ю, відтак жінка має належати сім'ї.

Богослови покладають надію на державу, яка може прирівняти працю жінки з виховання й утримання дітей до виробничої діяльності, збільшивши час з догляду за дітьми й призначення державою за це пенсії та врахування цієї діяльності в загальний стаж. При необхідності простого відтворення населення слід створити максимальні умови жінці, яка виховує дві, три дитини, щоб не отримати при низькій моральності “розведення дітей” із метою отримання нетрудового доходу.

Знищити економічну потребу в праці жінки для утримання сім'ї у наш час не реально. Релігії виробили ідеал сім'ї і його слід активніше пропагувати, починаючи з малих дітей. Треба формувати громадську думку на користь сім'ї, вважають теологи.

Особистість реалізується через власність. Але величина власності нерівна. Справедливість вимагає, щоб кожен мав власність, а не рівну. Наприклад, селянка чи шляхтянка мали різну власність, але кожна була власницею. У наявності вони рівні. Вони особистості.

Відношення суб'єктивної волі жінки, об'єктивованої в речах /у власності/, до суб'єктивної волі чоловіка веде в сім'ї до спільної волі, яка виникає як результат договору сторін і тим самим власність гарантує жінці рівність з чоловіком, оберігає від ролі іграшки у справах чоловіка. Власність дає свободу дій, певну незалежність, аж до права розірвати шлюб. Власність сім'ї стає не просто власністю чоловіка, а спільною і має характер розривної власності, тобто такої, що може бути розірваною і спільною вона є лише завдяки волі обох сторін [Гегель. Речи директора гимназии // Работы разных лет. – В 2-х т. - Т.1. – М., 1972. – С. 104].

Свобода вступати в шлюб та його розривати тісно пов'язані з правом власності. Можливо, саме наявністю власності у жінки пояснюється те, що розлучення не забороняється багатьма релігіями, а навпаки допускається. Авраам та Мухаммед провели майнові реформи, що сприяли зростанню ролі жінки в суспільстві, а отже і її свободі. Досить поблажливо ставиться до розлучення як іслам, так і іудаїзм, українське православ'я до входження 1686 року до складу Руської Православної Церкви. Спільність власності в сім'ї у західноєвропейських країнах /католицьких/ приводило до заборони на розлучення.

Аналізуючи проблеми, що стають перед жінкою в сучасному суспільстві, приходимо до висновку, що іудаїзм, християнство, іслам відчують вплив цінностей секуляризованого суспільства. То ж, з одного боку, в богословській літературі ми маємо визнання за жінкою всіх тих прав, які має чоловік, і визнання важливості для неї реалізації себе в професійному плані. З іншого - наголошується, що жінка створена для чоловіка, а відтак має виконувати його волю.

Розглянувши проблеми жінки в сімейному та суспільному житті, можна зробити висновок, що це комплекс різносторонніх проблем, які виникають в житті жінки і потребують переосмислення в кожному епоху. Попри те, що загальні принципи і підходи до вирішення проблем є у священних писаннях іудеїв, християн, мусульман, кожна епоха ставить свої запитання і потребує на них відповіді. До таких проблем можна віднести емансипацію жінки в ХХ столітті, зайнятість в суспільному виробництві, політичне та економічне рівноправ'я тощо.
